בסייעתא דשמיא!

פנינים

ופרפראות נבחרים לפרשת השבוע

"פרשת וירא"

****

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 8455798 - 054 - ניתן לקבל את העלון במייל.

וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום (יח.א)

לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא: "יום שלישי למילתו היתה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו" (רש"י) מנין לנו שהקב"ה בא אליו דווקא ביום השלישי ולא ביום אחר? אלא היה **הרה"ק רבי ישראל מטשורקוב זי"ע** מבאר: שהרי ידוע המאמר של "חשב לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הקב"ה כאילו עשאה", ואברהם אבינו היה בימי חוליו בבחינה הנ"ל של חשב לעשות וכו', כי מאד השתוקק להכנים אורחים בצל קורתו, אך איש לא חלף על פתח ביתו מפני החום, והרי ידוע דאיתא **בזוהר הקדוש** שמכל מצווה ומצווה שמקיימים נברא מלאך! והנה אברהם חיכה במשך שלושה ימים לאורחים כדי שיוכל לקיים את המצווה בפועל וגדל צערו מאד שאף אחד לא הגיע, מיד שיגר אליו הקב"ה את שלושת המלאכים שנבראו מהשתוקקותו לקיים המצווה בשלושת הימים, בקש לפייסו לבל יצטער, כי בעצם חפצו להכנים אורחים קיים כבר את המצווה. ומכיון שראה שלושה מלאכים, נמצאנו למדים שזה אירע ביום השלישי...

וימהר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלוש סאים קמח סולת לושי ועשי עגות (יח.ו)

אמרו חכמינו ז"ל (בבא מציעא פו') הוא אמר קמח והיא עשתה סולת מכאן שאשה עיניה צרה באורחים. ומקשים קושיה מפורסמת דאיך מוכח מכאן דאשה עיניה צרה באורחים, הלא אדרבה מכאן ראיה להיפך, שהרי היא אמרה סולת שהוא יותר משובח מקמח? אלא הסביר **הגה"ק רבי יהושע מקוטנא זי"ע** את הדברים על פי מעשה שקרה אצלו בבית. פעם אחת התארח אצל הגאון הנ"ל **הרה"ק מגאסטינין זי"ע**, וכידוע שהיה הגאון מקוטנא מבין גדול על משקאות, ושלח את משמשו ללכת למרתף להביא לו בקבוק יין משובח מאד, ונתן לו סימן איפוא אותו הבקבוק. והלך המשמש והביא איזה בקבוק יין, ואמר לו הגאון מקוטנא אמת דזהו יין המשובח אבל אינו כל כך משובח כמו אותו היין שהתכוונתי עליה, ושלחו שוב להמרתף, ואירע ככה כמה פעמים שחזר המשמש, ובכל פעם אמר שאינו כל כך טוב. והרבנית מקוטנא כשראתה את זה, חרה לה מאוד, וצעקה על בעלה הקדוש, מה אתה רוצה, הרי זהו יין טוב מאד, ומה עוד תרצה וכו'. אז אמר הגאון מקוטנא זי"ע בדרך צחות, שעכשיו אני מבין דברי חכמינו ז"ל הנזכר לעיל, הוא אמר קמח, דהיינו מצידו היה זה רק בבחינת קמח, והיא אמרה סולת, היינו על מה שהוא אמר שהוא קמח, אמרה היא דסולת היא, דהיא טוב מאד, ומכאן שאשה עיניה צרה באורחים...

ואלו בשם **הבעל שם טוב** הק' זי"ע מובא תירוץ לשאלה הנ"ל שמניין הראיה שאשה עיניה צרה באורחים, הרי מכאן רואים הפוך שהיא אמרה סולת שזהו יותר משובח מקמח? וההסבר הוא על פי מעשה שהיה עם האריה מלך החיות וגוריו: פעם אחת אסף מלך החיות את גוריו ואמר להם, דעו כי הנכם הגיבורים הגדולים ביותר בעולם, אין גיבור בארץ שישווה לכם, וכל הבריות מפחדות ומתייראות מפניכם. נכנסו הדברים ללב הגורים, והם החליטו לצאת לבדם לדרך מתוך בטחון בגבורתם. בדרכם הם הגיעו לפלטין אחד וראו שם על הכותל ציור, כיצד שמשון הגיבור משסע את הארי כשסע הגדי. כאשר ראו זאת הגורים הם ברחו בבהלה, באו אל אביהם ושאלוהו בפחד, אמרת לנו כי אנו הגיבורים בארץ, וכולם צריכים לפחד מאיתנו, והנה ראינו תמונה של אדם המשסע ארי, הייתכן? אמר להם אביהם, אדרבא מכאן ראיה כי אתם הגיבורים, כי קרה מקרה שאדם גבר על ארי, והיה זה לפלא כה גדול עד שציירו זאת בתמונה ותלו אותה על הקיר לזיכרון לימי עולם... כן הוא הדבר גם כאן, אם התורה ציינה את דבריה של שרה אמנו שאמרה סולת, יש ראיה ששאר הנשים עינן צרה באורחים, שאלמלא כן, מהו החידוש שמספרת לנו התורה על שרה, הרי כל הנשים נוהגות כמוה...

ותצחק שרה בקרבה אחרי בלותי היתה לי עדנה (יח.יב)

מסופר, כי בתו של **הרה"ק רבי שמואל מקמניקא זי"ע** היתה שנים רבות עקרה. יום אחד, ורבי שמואל לא היה אז בעיר, הגיע **הרה"ק רבי רפאל מבארשד זי"ע** לבקר בעיר, ובתו של רבי שמואל הלכה לבקש שיתפלל בעדה ויברך את רחמה. הקשיב רבי רפאל לדבריה והשיב לה, שסגולה לבנים היא – ה"שמחה". כששב רבי שמואל ושמע מפי בתו את דברי הצדיק, אמר לה: דבר זה למד מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים. בתורה כתוב: "ותצחק שרה", צחקה ושמחה ובזכות זו ילדה בן. בנביאים כתוב: "רני עקרה לא ילדה" – אם עקרה היא ואין לה ילדים, תרון ותשמח ותיווושע. ובכתובים: "מושיבי עקרת הבית – אם הבנים שמחה". שאלה הבת: אם לשם סגולה צחקה שרה, מפני מה התרעם עליה הקב"ה ושאל: "למה זה צחקה שרה?" השיב רבי שמואל – זאת – משום שבסגולה צריך ומותר להשתמש רק כשההכטחה ניתנת ע"י צדיק, אבל לא כשהמבטיח הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו. אז אין עוד צורך בסגולות. וזה היה חטאתו!...

אמר הכותב: בהיותי השבוע בסעודת שבע ברכות, כאשר שרו המסובים את הניגון המפורסם "מצוה גדולה להיות בשמחה תמיד" – הבזיק רעיון במוחי שהסגולה הנ"ל נמצאת במילים אלו: "מצוה גדולה להיות בשמחה", ובכך תיזכו ל"תמיד" – שכן "תמיד" בגימטריה 454 כמנין "בן בת"...

חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חלילה לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט (יח.כה)

עם פסוק זה המליץ טוב **הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע** כשבאו לבקש על אברך אחד שהיה מאוד חולה רחמנא ליצלן, וכדי לעורר עליו רחמים וללמד זכות עליו, פתח הרבי ואמר: אברהם אבינו התפלל על אנשי סדום וטען כך לפני הקב"ה: "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע חלילך לך השופט כל הארץ לא יעשה משפט", דהיינו, חלילה לך שחם וחלילה מידת הדין תפגע להמית צדיק עם רשע, כמו שמצינו בגמרא (בבא קמא ס.) "כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיקים לרשעים", "חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע", אלא גם הרשע ינצל ולא ינתן ברשות המשחית כלל, וזהו, "והיה כצדיק כרשע" שגם הרשע ינצל ודינו יהיה כצדיק, ואם תאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ", על זה באה התשובה, "השופט כל הארץ לא יעשה משפט", הלא הבורא ברוך הוא, הוא השופט כל הארץ, ומה בכך אם לא יעשה משפט לאיש מסויים...

ויען אברהם ויכו' אולי יחסרון חמישים הצדיקים חמשה התשחית בחמשה את כל העיר ויאמר לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה (יח.כח)

הרה"ק בעל האמרי חיים מויז'ניץ זי"ע אמר כאן הסבר אופייני ומיוחד לו: "חמשה" אותיות "שמחה", אברהם אבינו עליו השלום שאל את הקב"ה, אם יהיו חמישים צדיקים בעיר, אלא שתחסר להם מידת השמחה, התשחית? על כך השיב לו הקב"ה, על "שמחה" אינני מוותר, גם אם יהיו שם ארבעים צדיקים לא אשחית, אבל בתנאי שיהיו בהם ו"חמשה" שתהיה בהם מידת השמחה...

ויאמר אבימלך אל אברהם מה ראית כי עשית את הדבר הזה? ויאמר אברהם כי אמרתי כי רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי (כ. י–יא)

ניצב ועמד **המגיד הירושלמי הנודע הגה"צ רבי שלום שבדרון זי"ע** בדרשתו השבועית המפורסמת בבית הכנסת זכרון משה בירושלים והקשה שני קושיות: אבימלך טען לכאורה, טענה ניצחת – "הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא בתם לבבי ובנקיון כפי עשיתי זאת", וכתוב בחז"ל שאבימלך שאל את כולם "אם אשתו זאת, או אחותו", וכדברי רש"י: "והיא גם היא אמרה" – לרבות עבדים, גְּמַלים וחֲמָרים שלה (מנהיגי הבהמות) את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא, כולם השיבו "אחותו", א"כ, טוב הקשה אבימלך לאברהם, מה היה עלי לעשות עוד, למה מגיע לי כל כך מכות?! מה אתה רוצה ממני? ומה א"כ תשובתו של אברהם אליו? שאלה נוספת: אברהם ענה לו לאבימלך למה אמרתי אחותי היא "כי רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני", ורש"י מביא על כך את הגמרא (בבא קמא צ"ג) שכאשר אבימלך בכה ושאל את המלאך מה רוצים ממני הרי כולם אמרו שהיא אחותו, השיב לו המלאך וכי לא למדת שכאשר אורח בא לעיר שואלים אותו "האם יש לך היכן ללון ולאכול", ולא שואלים אותו אם היא אשתך או אחותך? ונשאלת השאלה, מה הקשר בין הסבר הגמרא לפסוק? הפסוק הרי מדבר על יראת אלוקים – "כי אמרתי רק אין יראת אלוקים", זו הבעיה, ורש"י מביא את הגמרא על ענייני נימוס ודרך ארץ? אלא המשיך ר' שלום ואמר בהתלהבותו – בואו שמעו ותמצאו יסוד גדול: כשהייתי ילד שמעתי את הסיפור המפורסם על **הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע**: לרבי יהונתן אייבשיץ היה ויכוח עם פילוסוף גדול. הגוי היה סבור שאפשר לשנות את הטבע של בעל חיים, ורבי יהונתן חלק עליו. הגוי ביקש זמן המתנה, והבטיח להוכיח את צדקתו. וכך הוה. לאחר כשנה, הפילוסוף הודיע לקיסר פראג שהוא הכין את כל מה שצריך להוכיח את צדקתו בויכוח עם רבי יהונתן. הוא הציע שלצורך כך – יערכו סעודה מכובדת ויזמינו גם את רבי יהונתן אייבשיץ. ההזמנה נשלחה לרבה של פראג, באותו בוקר רבי יהונתן ישב ולמד כדרכו, ולידו הייתה גם קופסת טבק פתוחה להריח בה. וכיון שהקב"ה רצה שרבי יהונתן יקדש שם שמים, אז נכנס לקופסא עכבר קטן, ורבי יהונתן לא הבחין. כאשר לפתע ראה בשעון שהשעה מאוחרת – זמן הסעודה כבר הגיע, קם ומיהר לסגור את הקופסא ואת הגמרא הגדולה, ויצא מהבית כשהקופסא בחיקו (והעכבר בתוכה)... הוא נכנס ומצא את כל השרים והנכבדים ובראשם כמובן המלך והפילוסוף, הוא התיישב במקום המיועד לו, ואז התחיל הויכוח: לאולם נכנסה התולה מאולפת לבושה בבגדים לבנים – כמלצר. בעל החיים הלכה על שתיים, כאשר בידה מגש עם צלחות. כלי הזמר פתחו בניגוני סערה והשמחה הייתה רבה עד מאד. היא הלכה בין המסובין וחילקה אוכל. והכל גועשים, רועשים ומתפעלים – מחיאות הכפיים נשמעו למרחוק: הנה מראים לרבי יהונתן איך אפשר לשנות טבע של חתול... רבי יהונתן, ידע שהכל כלום... מיהר והיכך בדעתו איך באמת, יצליח להוכיח להם את הדבר, כיון ששקע במחשבות, הוציא את קופסת הטבק כדרכו להריח בה בשעת מאמץ המחשבה. כשפתח את הקופסא קפץ העכבר החוצה על פני השולחן, ואז, כשהתולה ראתה עכבר – עזבה את המגש מידיה, המאכלים נשפכו והמסובים התלכלכו והיא קפצה על השולחן כחתול לכל דבר. ופני המן חפו... עד כאן הסיפור. וכאן הגביה ר' שלום את ידיו ואמר: עלינו לדעת כי לבני אנוש יש טבע כמו כל בעל חיים, והנפקא מינה בין אדם לבעל חיים, שבעל חיים נשאר בטבעו, מיומו הראשון עד יומו האחרון – אינו יכול לשנותו, אבל האדם – יכול לכופף את טבעו. ואיך? באלו כלים יעשה זאת? הכלי הראשון הוא "יראת שמים", הטבע תובע ומושך אותו לחיות כמו בעל חיים, אך כיון שפוחד, יש לו "יראת שמים" – הוא מתגבר ולא עושה, וטבעיו משתנים. והוא מה שאמר אברהם אבינו לאבימלך: אתה, אבימלך, ודאי חינכת את התושבים ל"דרך ארץ" איך לשאול בשלומו של אורח נכבד, איך להגיד שלום יפה ברחובה של עיר, איך להפטיר בנימוס "בוקר טוב" לכל השכנים, באיזו צורה לחייך ולדבר – אילפת אותם, אבל כשהגעתי למקום לפתע שאלו אותי "על דבר אשתי", הפלא ופלא – השליחים של המלך בעצמו התגייסו לחקור, שאלו את כולם את כל מי שרק שייך: "אחותו היא או אשתו"? היכן הנימוס? היכן? למה התנהגו בכזה חיסרון של דרך ארץ, הרי אתה חינכת אותם? התשובה היא: "אם אין יראת אלוקים, הם נשארו כמו בעלי חיים. וכמה שיאלפו בעל חיים – ברגע שהרצונות עולים על גדותיהם, הוא משתולל ושובר את כל הכלים... ובזה מיושב מה ששאלנו איך בפסוק כתוב "רק אין יראת אלוקים במקום הזה" ורש"י מפרש על ענייני דרך ארץ? – כי התביעה על יראת שמים ועל דרך ארץ היא אחת: כי איך היה אברהם אבינו בטוח כל כך שאין להם יראת שמים? אלא מזה שהם לא יכלו להתאפק ולשלוט בעצמם ולא התנהגו בדרך ארץ, כי אם היתה להם יראת שמים היו יכולים לשלוט בעצמם ולהתנהג כמו בני אדם מנומסים. אך כאשר אין יראת אלוקים – אם רק רואים את שרה, ה"דרך ארץ" החיצוני – האילוף נשכח...

וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו וכו' (כב.ג)

ידוע הוא שהתחומין שבין השעות היום והלילה היה ללא גבול אצל **הרה"ק בעל היואל משה מסאטמר זי"ע**, ההכנות לתפילה מתוך היטהרות בסילודין נמשכו שעות ארוכות, חסיד ישיש מצפת, שעוד נסע אל הרה"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע בשעתו, ניגש בעת רצון אל הרבי, וישאל, מה טעם מתפלל הרב שחרית בשעה כה מאוחרת, הלא חכמינו ז"ל דרשו מה שדרשו מפסוק "וישכם אברהם בבוקר", השיבו הרבי מיניה וביה בחיוך, ומנין לכם, כמה התמהמה אברהם אבינו ב"ויחבוש את חמורו"...

ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה (כב.ז)

הגה"ק רבי יחזקאל אברמסקי זי"ע למד מפסוק זה הלכה למעשה להליכות החיים. וכך יעץ לתלמידיו: "רצונכם לשאול דבר מה ממישהו ולקבל את תשובתו, ראוי שתבדקו קודם אם אין מי שמאזין לכם, שאפשר ובגללו תמנע ממכם התשובה..." – שכן שאלת "איה השה לעולה" וודאי לא נתחדשה ליצחק אך ברגע זה, שהרי כבר שלושה ימים שהם מהלכים בלא השה, ומדוע נתמהמה כל העת בתמיהתו. אלא שכל עוד היו אליעזר וישמעאל בחברתם, הבין יצחק כי אפשר ולשאלה מסוג זה לא יוכל אברהם להשיבו בנוכחותם. לכך המתין עד יום השלישי, עת שהורה אברהם "שבו לכם פה עם החמור" והלכו רק שניהם יחדיו, ואז שאל "איה השה לעולה"...

וישא עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסך בקרניו וילך אברהם ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו (כב.יג)

לפי המדרש (ילקוט שמעוני, וירא צט) עשה השטן כל מיני תחבולות כדי להפריע ולעכב את אברהם שלא יעשה מעשה העקידה. וכשלא הועילו כל מזימותיו "הלך ונעשה לפניהם כנהר גדול שלא יוכלו לעבור וכו'. מדוע איפוא לא עלה כלל על דעתו של אברהם שמא כל עניין האיל הוא מעשה שטן לרמותו כדי שלא יעקוד את יצחק? ולמה מיד כשראה את האיל "ויעלהו לעולה תחת בנו? הוודאות הזאת מניין? אלא מתרץ **הגה"ק רבי מאיר שפירא זי"ע** – כנראה שאברהם היה בטוח שהאיל הוא מוקדש לעולה תחת בנו בראותו אותו "נאחז בסבך", מכיון שראה שיש כאן תסבוכת ומעצור, הבין שזה מן השמים, כי כידוע דבר מצווה תמיד הולך קשה ומסובך, כי השטן מנסה לעכב ולעשות הכל למען שהמצווה לא תצא לפועל, וזהו הסימן ל"מצווה" אמיתית, אך כשאדם ח"ו מגיע לדבר עבירה, תמיד הוא חד וחלק ללא שום תסבוכות, ולכן ברגע שראה שהאיל מתחיל להסתבך בקרניו הבין מיד שהאיל הוא בעצם מעשה שמים...

המפרשים מדקדקים, הרי לא היה אלא רק איל אחד, ומהו הלשון "איל אחר" שמשמע שהיה עוד איל? אלא מסביר **הרה"ק רבי שמשון מאסטרפולי זי"ע** שכך נראה לפרש את המקרא שלפנינו: "וישא אברהם את עיניו וירא" – ברוח קדשו, אשר מלבד "והנה איל" שלפניו יש עוד "אחר" – בעל חיים אחר אשר "נאחז בסבך" הרוצה לסבך את ישראל, והוא העגל, אשר נרמז בתיבת "סבך", כי האותיות שמגיעות אחרי "סבך" הם אותיות "עגל", וזהו "אחר נאחז בסבך" אותו "עגל" מרומז באותיות שלאחר המילה "סבך", וגם שאם תחלק את האותיות של תיבת "סבך" לב' חלקים יצא "איל". לפיכך "ויקרא אברהם שם המקום ההוא, ה' יראה, אשר יאמר היום בהר ה' יראה" וכפירוש רש"י: ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה, ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים, "בהר ה' יראה" אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה. וממילא זכות העקידה מבטלת את הקיטרוג של חטא העגל...

ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים וכו' ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני (כב.יב)

שאל **הגר"א מוילנא זי"ע** – ויש לדקדק בתיבת "ממני", וכי חם ושלום למלאך הקריב אברהם? והיה לו למלאך לומר "כי נשבעתי נאום ה'" כמו באמירה השנייה? – ויש לומר: דהנה ידוע שמכל עשייה של מצוה נברא מלאך, ולפי גודל האהבה, הזריזות, היראה, הכוונה וכו' בעת עשיית המצוה כך היא מדרגתו של המלאך הנברא מן המצוה הזאת. והנה כאן המלאך הזה אשר בא אל אברהם היה אותו המלאך שנברא על ידי מצוות העקידה. וזה שאמר המלאך "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בנך 'ממני'", היינו, על ידי מדריגתי הגדולה אני רואה את גודל מעלתך ביראת ה' ו"ממני" אני יודע זאת...

לעילוי נשמת הרב שלמה בן הרב יוסף הלוי פרנק ז"ל
נלב"ע כ"ה חשון תשס"ט
נתרם ע"י אחד מבני המשפחה.